

CİNSEL SAĞLIK DERSİ ALAN VE ALMAYAN HEMŞİRELİK ÖĞRENCİLERİNİN CİNSEL SAĞLIK EĞİTİMİ HAKKINDAKİ DÜŞÜNCELERİ

The Thoughts about Sexual Health Education of Nursing Students Who Took and Did Not Take Sexual Health Course

Emre YANIKKEREM Sema ÜSTGÖRÜL
Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Manisa

Geliş Tarihi / Received: 12.10.2018

Kabul Tarihi / Accepted: 07.01.2019

Yayın Tarihi / Published: 30.05.2019

ÖZ

Bu araştırma, Ege bölgesinde bulunan bir Üniversitede cinsel sağlık dersi alan ve almayan hemşirelik öğrencilerinin cinsel sağlık eğitimi hakkındaki düşüncelerini belirlemek amacıyla yapılmıştır. Araştırma, 2014-2015 ve 2015-2016 öğretim yılında "Cinsel Sağlık" dersini alan 187 ve almayan 205 öğrenci olmak üzere 392 öğrenci ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın verileri araştırmacılar tarafından literatür doğrultusunda geliştirilmiş anket formu ile toplanmıştır. Araştırmanın verileri SPSS 20.0 istatistik programına girilmiş ve sayı, yüzde ve Ki-kare testi kullanılarak analiz edilmiştir. Büyük çoğunluğu (%97.2) bekar olan öğrencilerin yaş ortalaması 20.8 ± 1.3 ve % 69.4'ü kadındır. Öğrencilerin %57,9'unun cinsellik hakkında bilgi aldığı ve bu bilgiyi öğrencilerin %42,7'si arkadaşlarından, %53,7'si basın/internette edinmiştir. Öğrencilerin %20,4'ü evlilik öncesi cinsel deneyim yaşamıştır. Cinsel sağlık dersi alan öğrencilerin % 60,4'ü, dersi almayan öğrencilerin %45,4'ü cinsel bilgi düzeylerini yeterli bulmaktadır. Öğrencilerin %69,1'i cinsel sağlık dersinin zorunlu ders olması gerektiğini ifade etmiştir.

Sonuç olarak cinsel sağlık dersi alan öğrencilerin cinsel sağlık eğitimi hakkında pozitif düşüncelerinin olduğu bulunmuştur. Gençlerin cinsel yaşamlarını sağlıklı geçirmeleri için üniversitelerde cinsel sağlığa yönelik eğitimlerin yaygınlaştırılması oldukça önemlidir.

Anahtar Kelime: Cinsel sağlık eğitimi, cinsel sağlık, hemşirelik öğrencileri

ABSTRACT

This study was carried out to determine the thoughts about sexual health education of nursing students who took and did not take sexual health course in a university of Aegean region. The study was carried out with 392 students, 187 of this took sexual health course and 205 of them did not take in 2014-2015 and 2015-2016 academic year. The data of the research were collected by the researchers with a questionnaire is developed in accordance with the literature. The data of study were analyzed with using SPSS 20.0 statistical software, percentage distribution, and chi-square test. The mean age of the students was 20.8 ± 1.3 , majority of them were single (97.2%) and 69.4% of them were female. Overall, 57.9% of students had information about sexuality and 42.7% of them got information from their friends, 53.7% from media/internet. Of the students, 20.4% have had their pre-marital sexual experience. Of the students who took sexual health course 60.4% and 45.4% of students who did not take found that the level of knowledge on sexual issues was sufficient. The students 69.1% stated that sexual health course should be a compulsory course.

In conclusion, it was found that students who received sexual health course think positive about sexual health education. It is very important to expand the sexual health education in universities for young people to have a healthy sexual life.

Keywords: Sexual health education, Sexual health, Nursing students

GİRİŞ

Cinsel sağlık, Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) tarafından “cinsellikle ilgili zorlama, ayrımcılık ve şiddetin olmadığı, fiziksel, sosyal ve ruhsal iyilik hali” olarak tanımlanmaktadır. Cinsel sağlık sadece üremeye yönelik bir kavram olmayıp, biyolojik, psikolojik ve sosyal bileşenleri olan cinsiyet, cinsel kimlik ve roller, cinsel yönelim, erotizm, üreme ve sosyal iyilik halini kapsayan temel bir insan gereksinimidir (WHO, 2005).

Cinsel gelişim, anne karnında başlayıp, yaşam boyu devam eden bilgi, değer, tutum ve inanç oluşturma sürecidir (Yücesan & Alkaya, 2018). Ergenlik dönemi çocukluk ile erişkinlik arasında gencin toplumsal yerini araştırdığı, fiziksel, psikolojik ve sosyal olgunluğa erişmenin gerçekleştiği uzun bir dönemdir (Set, Dağdeviren & Aktürk, 2006). Bu dönemde gençlerin cinselliğe pozitif bakmaları, kendi cinsel yaşamları hakkında bilinçli tercih yapmaları, kendilerine özgü davranış ve değer oluşturmalarına yardımcı olmaktadır (Pound, Langford & Campbell, 2016).

Dini inançlar, toplumsal normlar ve kültür dışında kentlerin hızlı büyümesi, savaşlar, göçler, ekonomik zorluklar ve aile bağlarının zayıflaması gibi toplumsal değişim süreçleri gençlerin cinselliğe bakış ve algılama biçimini etkileyebilmektedir. Başka bir yaşam biçimine başlama süreci olan üniversite hayatı ile gençler uyum problemleri yaşayabilmekte ve bu dönemde korunmasız cinsel ilişkinin sonuçlarını düşünmeden erken yaşta cinselliği yaşama, cinsel eşleri sıklıkla değiştirme davranışlarda bulunabilmektedirler (Pound vd., 2016; Taffa, Haimano, Desalegn, Tesfay & Mohammed, 2017). Gençlerin bu süre içinde kendilerini ya da cinsel eşlerini risk altına almadan, baskı ve beklentilerle mücadele edebilme becerisine sahip olmaları gerekmektedir (CISED, 2007).

Gençler, damgalanma ve ebeveyn korkusu nedeniyle koruyucu sağlık hizmetlerini en az kullanan gruptan biri olup, birçoğu toplumsal ve kültürel nedenlerle üreme sağlığına erişememekte ve üreme sağlığı haklarını kullanamamaktadır (Akın & Özvarış, 2004). Gençlik döneminde oluşan davranış biçimleri hem bireyi hem toplumu etkilediği gerçeğine dayanarak, cinsel sağlık ve üreme sağlığına önem veren DSÖ'nün 21. yüzyılda ulaşmayı amaçladığı 21 sağlık hedefi listesinin başında yaşama sağlıklı başlangıç ve gençlerin sağlığını geliştirmesi yer almaktadır (WHO, 2005). İlk cinsel ilişki yaşının daha genç yaşlara kaydığı gerçeği korunmasız cinsel ilişki yaşanması nedeniyle başta istenmeyen gebelikler, bu gebeliklerin komplikasyonları, erken yaşta evliliğe zorlanma ve cinsel yolla bulaşan hastalıklar olmak üzere gençleri çeşitli risklerle karşı karşıya bırakmakta ve bu durum tüm dünya için bir tehdit oluşturmaktadır (Zeren & Gürsoy, 2018). Cinsel sağlık eğitiminin ailede başlaması

gerekmekte olup, ailelerin de bu eğitimi verebilecek yeterliliğe sahip olabilmeleri için yalnızca gençlere değil tüm yaş gruplarına kontrasepsiyon, ilk cinsel deneyim, cinsel yolla bulaşan hastalıklar gibi temel konularda eğitim ve danışmanlık verilmesi toplumun sağlığı açısından oldukça önemlidir (Süt, Aşçı & Gökdemir, 2015; Pound vd., 2016; Taffa vd., 2017).

Gençlere ilk cinsel ilişkiden önce riskli davranışları azaltmada doğru ve yeterli bilgi cinsel eğitim programları ile verilebilir. Verilecek nitelikli bir cinsel eğitim; erken dönemde cinsel ilişkiye girmeyi geciktirmekte, hamile kalma, cinsel yolla bulaşan enfeksiyonların görülme oranını azaltmakta ve kondom kullanımını arttırmaktadır (Kaya, Serin & Genç, 2007). DSÖ'nün yaptığı çalışmalarda, okullarda cinsel eğitim verilmesi ile ergenlerin cinsel ilişkinin risklerine karşı koruduğu vurgulanmaktadır (Akın & Özvarış, 2004; WHO, 2005). Gençlerin ihtiyaçlarına uygun eğitim programları hazırlamak onları riskten korumak açısından oldukça önemli olup, DSÖ gençler arasında madde kullanımı, intihar oranlarında artış, cinsel şiddet ve istismara maruz kalma oranlarında artış olduğunu bu nedenle cinsel eğitimin mutlaka gençlere verilmesi gerektiğini belirtmektedir (Çuhadaroğlu, 2017). Gençlerin cinsel sağlık ile ilgili konularda bilgi, tutum ve davranışlarının değerlendirilmesi planlanıp yürütülecek programlara yol göstermesi açısından son derece önemlidir. Ülkemizde 2007 yılında yapılan "Gençlerde Cinsel Sağlık ve Üreme Sağlığı Araştırması" raporunda gençlerin üreme organları, yapısı ve fizyolojisi, CYBH, HIV/AIDS, CYBH'a bağlı ortaya çıkacak sağlık sorunları ve korunma yolları ile ilgili yeterli bilgilerinin olmadığı, gençlerin %83,9'unun kadınlar için, %56,8'inin erkekler için evlilik öncesi cinsel ilişkiyi onaylamadığı bulunmuştur. Bu çalışmada genç kadınların %64,0'ı gebelik ve doğum, %63,2'si gebelikten korunma ve %60,4'ü cinsel ilişki hakkında bilgi aldıklarını belirtmiştir. Bununla birlikte bu raporda öğrenciler mensturasyon, puberte, menstural hijyen, cinsel ilişki, CYBH ve üreme gibi konularda bilgi ihtiyacının olduğunu ve gençlerin %96,3'ü (kadınların %95,5'i ve erkeklerin %97,1'i) üreme ve cinsel sağlık hizmeti sunulmasını olumlu karşıladığı belirlenmiştir (Gençlerde Cinsel Sağlık ve Üreme Sağlığı Araştırması, 2007; Vural, Bakır & Oskay, 2015; Süt vd., 2015). Özsoy ve Bulut'un (2017) cinsel mitler ile ilgili, Aslan ve arkadaşlarının (2014) öğrencilerin cinsel sağlık konusundaki bilgi düzeyleri ve Dağ ve arkadaşlarının (2012) Akran eğitiminin üniversite öğrencilerinin cinsel sağlık konusundaki bilgi düzeylerine etkisi çalışmalarının sonucuna göre gençlerde hem bilgi eksikliğinin hem de cinsel sağlık ile ilgili yanlış tutum ve davranışların olması cinsel sağlık eğitimine ne kadar ihtiyaç olduğunu açıkça ortaya koymaktadır (Özsoy ve ark.2017; Aslan ve ark. 2014; Dağ ve ark. 2012). Bunun yanı sıra, cinsel sağlık eğitimi kapsamında gençlere yönelik karar verme,

sorumluluk geliştirme ve iletişim becerilerinin kazandırılması gibi hedefler geliştirilerek ve multidisipliner bir yaklaşımla ele alınması toplum sağlığının gelişimi açısından oldukça önemlidir (Karasu, Göllüce, Güvenç, Dadük & Tuncel, 2017; Zeren ve Gürsoy 2018).

Maalesef ülkemizde üniversitelerde bu eğitimden yalnızca sağlık öğrencileri faydalanabilmektedir. Kaldı ki artan öğrenci sayıları nedeniyle sağlık bölümlerinde bile bu ders seçmeli olarak sınırlı sayıda öğrenciye verilebilmektedir. Cinsel sağlık bilgisine ihtiyaç olan bir toplum için üniversitelerdeki tüm öğrencilerin bu bilgilere ulaşabilmesi, toplumsal eğitimlerin yapılabilmesi için sağlık alanında yetişen öğrencilerin cinsel sağlık konusunda bilgi, tutum ve davranışlarının doğru ve yeterli olması çok önemlidir.

Bu araştırmanın amacı, cinsel sağlık eğitimi alan ve almayan hemşirelik öğrencilerinin cinsel sağlık eğitimi hakkındaki düşüncelerinin değerlendirilmesidir.

GEREÇ VE YÖNTEM

Araştırmanın Tipi

Bu araştırma tanımlayıcı ve kesitsel tipte bir araştırmadır.

Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini Celal Bayar Üniversitesi'nde öğrenim gören 420 hemşirelik bölümü öğrencisi oluşturmaktadır. Bu çalışmada örneklem seçimine gidilmemiş tüm öğrencilere ulaşmak hedeflenmiştir. 2014 ve 2016 yılları arasında “Cinsel Sağlık” dersi bu üniversitenin ders programında ikinci sınıf bahar döneminde iki saatlik seçmeli ders olarak verilmekteydi. Bu çalışma 2014-2015 ve 2015-2016 öğretim yılında cinsel sağlık dersini alan 187 ve cinsel sağlık dersi almayan 205 öğrenci olmak üzere 392 öğrenci ile gerçekleştirilmiştir.

Veri Toplama Araçları ve Yöntemi

Araştırma verileri araştırmacılar tarafından literatür doğrultusunda geliştirilmiş olup iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde öğrencilerin sosyo-demografik özellikleri (cinsiyet, yaş, medeni durum, yaşadığı yer, aile tipi, ailenin gelir durumu, anne ve babanın eğitim durumu) yer almakta ve sekiz sorudan oluşmaktadır. İkinci bölüm cinsellik hakkında bilgi alma durumu ve bilginin kimden alındığı, anne ve baba ile cinsellik hakkında konuşma durumu, cinsel bilgi düzeyi, cinsel sağlık eğitimi kim tarafından verilmesi gerektiği, öğrencilerin cinsel sağlık dersini zorunlu ders olmasını isteme durumu, öğrencilerin evlilik öncesi cinsel deneyim yaşama durumu, ilk cinsel deneyim yaşı, ilk cinsel deneyimde doğum kontrol yöntemi kullanma durumu ve hangi yöntemin ne amaç ile kullanıldığı, evlilik öncesi

cinsel deneyim hakkında düşünceleri, ilk cinsel ilişkinin yaşanma zamanı hakkındaki düşünceleri, bakir/bakire olmayan biri ile evlenme hakkındaki düşüncelerini içeren 15 sorudan oluşan anket formu ile toplanmıştır. Veriler dönem sonu ders değerlendirmesi saatinde, derse giren öğretim elemanları tarafından anket dağıtılarak toplanmıştır.

Verilerin Değerlendirilmesi

Verilerin değerlendirilmesi, Statistical Package for the Social Sciences (SPSS) for Windows 20.0 istatistik programı kullanılarak sayı, yüzde, ortalama ve Ki-kare testi analizleri yapılarak değerlendirilmiştir.

Araştırmanın Etik Yönü

Araştırmanın yürütülebilmesi için Manisa Celal Bayar Üniversitesi Tıp Fakültesi Dekanlığı Yerel Etik Kurul Başkanlığı'ndan (10.06.2015- 20478486) etik kurul izni, Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Yüksekokulu Müdürlüğü'nden kurum izni ve öğrencilerden yazılı bilgi onamları alınmıştır.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu çalışmanın bazı sınırlılıkları vardır. Bunlardan birincisi çalışma sağlık alanının bir dalı olan hemşirelik öğrencileri ile gerçekleştirildiği için tüm üniversite öğrencilerine genellenemez. Türkiye'nin kentsel ve kırsal kentlerinde yapılacak farklı sosyoekonomik ve eğitim düzeylerinde olan gençleri kapsayan çalışmalara gereksinim vardır. Son olarak çalışma kapsamındaki öğrencilerin kendi görüşleri dikkate alınmış ve bilgi değerlendirmesi yapılmamıştır.

BULGULAR

Öğrencilerin %69,4'ü kadın, %47,4'ü 18-20 yaş grubunda, büyük çoğunluğu (%97,2) bekâr, %81,4'ü çekirdek aile yapısına sahiptir. Cinsel sağlık dersi alan öğrencilerin yarıya yakını (%42,3) yurtda yaşamaktadır. Öğrencilerin %68,4'ü ailesinin gelir durumunun orta olduğunu belirtmiştir. Öğrencilerin %50,0'sinin annesi, %35,5'inin babası ilkokul mezunudur. Öğrencilerin tanıtıcı özellikleri ile cinsel sağlık dersini alma durumları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p>0,05$) (Tablo 1).

Öğrencilerin %57,9'u cinsellik hakkında bilgi aldığını belirtmiştir. Cinsellik hakkında bilgi alanların oranı cinsel sağlık dersi alanlarda %70,1, cinsel sağlık dersi almayanlarda %46,8 olup, iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmaktadır ($p=0,000$). Öğrencilerin cinsellik hakkında bilgi kaynakları incelendiğinde, öğrencilerin yaklaşık yarısı

(%52,9) basın/internette ve %52,7'si arkadaşlarından bilgi aldığını ifade etmiştir. Cinsel sağlık dersi alan öğrencilerin %29,8'i, cinsel sağlık dersi almayan öğrencilerin %60,9'u arkadaşlarından bilgi edindiğini belirtmiş, iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı fark saptanmıştır ($p=0,000$). Öğrencilerin %37,8'i annesi ile, %81,4'ü babası ile cinsellik konusunda asla konuşmadığını ifade etmiştir. Öğrencilerin %52,5'i cinsel bilgi düzeyinin yeterli olduğunu belirtmiş olup, bu oran cinsel sağlık dersi alanlarda (%60,4) almayanlara göre (%45,4) istatistiksel olarak anlamlı yüksektir ($p=0,002$). Öğrencilerin %30,6'sı cinsel sağlık eğitiminin uzman hekim tarafından, %36,5, hemşire ya da ebe tarafından verilmesi gerektiğini düşünmektedir. Cinsel sağlık dersi alan öğrencilerin büyük çoğunluğu (%79,6), cinsel sağlık dersi almayan öğrencilerin %59,5'i cinsel sağlık dersinin zorunlu ders olması gerektiğini düşünmektedir ($p=0,000$) (Tablo 2).

Tablo 1. Öğrencilerin tanıtıcı özelliklerinin cinsel sağlık dersini alma durumlarına göre dağılımı

Öğrencilerin tanıtıcı özellikleri	Cinsel sağlık dersi alan(n=187)		Cinsel sağlık dersi almayan(n=205)		Test
	Sayı	%	Sayı	%	
Cinsiyet					$X^2=1,089$
Kadın	272	69,4	125	66,8	p=0,324
Erkek	120	30,6	62	33,2	df=1
Yaş					$X^2=3,127$
18-20 yaş	186	47,4	80	42,8	p=0,209
21-22 yaş	175	44,6	91	48,7	df=2
23 ve üzeri	31	7,9	16	8,6	$X^2=0,023$
Medeni durum					p=1,000
Evli	11	2,8	5	2,7	df=1
Bekar	381	97,2	182	97,3	
Yaşadığı yer					
Aile	122	31,1	54	28,9	
Yurt	165	42,1	79	42,3	
Hemcinsleri ile beraber	93	23,7	52	27,8	
Karşı cinsten arkadaşları ile	5	1,3	0	0,0	$X^2=8,730$
Akrabaları ile	4	1,0	1	0,5	p=0,120
Yalnız	3	0,8	1	0,5	df=5
Aile tipi					
Çekirdek	319	81,4	156	83,5	$X^2=1,000$
Geniş	56	14,3	24	12,8	p=0,606
Parçalanmış	17	4,3	7	3,7	df=2
Ailenin Gelir durumu					
Kötü	23	5,9	11	5,9	$X^2=0,037$
Orta	268	68,3	127	67,9	p=0,981
İyi	101	25,8	49	26,2	df=2
Anne eğitim durumu					
Okuryazar değil	31	7,9	14	7,5	
Okuryazar	20	5,1	9	4,8	
İlkokul	196	50,0	86	46,0	
Ortaokul	54	13,8	28	15,0	$X^2=3,627$
Lise	70	17,8	38	20,3	p=0,604
Üniversite	21	5,4	12	6,4	df=5
Baba eğitim durumu					
Okuryazar değil	7	1,8	3	1,6	
Okuryazar	14	3,5	7	3,7	
İlkokul	139	35,5	56	29,9	
Ortaokul	69	17,6	36	19,4	$X^2=5,379$
Lise	109	27,8	55	29,4	p=0,371
Üniversite	54	13,8	30	16,0	df=5

Tablo 2. Öğrencilerin cinsellik hakkında bilgi alma ve cinsel sağlık eğitimi hakkındaki düşüncelerinin cinsel sağlık dersi alma durumlarına göre dağılımı

Sorular			Cinsel sağlık dersi Alan(n=187)		Cinsel sağlık dersi almayan(n=205)		Test
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	
Cinsellik hakkında daha önce bilgi aldınız mı?							$X^2=21,640$
Evet	227	57,9	131	70,1	96	46,8	p=0,000
Hayır	165	42,1	56	29,9	109	53,2	df=1
Cinsellik hakkında kimden bilgi aldınız? (n=227)*							
Arkadaş	97	42,7	39	29,8	58	60,4	
Aile	6	2,6	3	2,3	3	3,1	$X^2=26,078$
Basın/internet	120	52,9	88	67,2	32	33,3	p=0,000
Sağlık kurumu	4	1,8	1	0,8	3	3,1	df=3
Anneniz ile cinsellik hakkında konuşuyor musunuz?							
Asla konuşmuyorum	148	37,8	71	38,0	77	37,6	
Bazen konuşuyorum	195	49,7	95	50,8	100	48,8	$X^2=5,402$
Sıklıkla konuşuyorum	31	7,9	17	9,1	14	6,8	p=0,145
Her zaman konuşuyorum	18	4,6	4	2,1	14	6,8	df=3
Babanız ile cinsellik hakkında konuşuyor musunuz?							
Asla konuşmuyorum	319	81,4	149	79,7	170	82,9	
Bazen konuşuyorum	56	14,3	29	15,5	27	13,2	$X^2=2,132$
Sıklıkla konuşuyorum	8	2,0	3	1,6	5	2,4	p=0,545
Her zaman konuşuyorum	9	2,3	6	3,2	3	1,5	df=3
Size göre cinsel bilgi düzeyiniz nasıldır?							
Yeterli	206	52,5	113	60,4	93	45,4	$X^2=12,359$
Kararsızım	134	34,2	59	31,6	75	36,6	p=0,002
Yetersiz	52	13,3	15	8,0	37	18,0	df=2
Cinsel sağlık eğitimi sizce kim vermeli?							
Uzman hekim	120	30,6	53	28,3	67	32,7	
Hemşire-ebe	143	36,5	60	32,1	83	40,5	
Öğretmen	46	11,7	23	12,3	23	11,2	
Öğretim elemanı	46	11,7	31	16,6	15	7,3	$X^2=15,294$
Aile	21	5,4	8	4,3	13	6,3	p=0,009
Hepsi	16	4,1	12	6,4	4	2,0	df=5
Cinsel sağlık dersi zorunlu olmalı mı?							
Evet	271	69,1	149	79,6	122	59,5	$X^2=21,393$
Emin değilim	92	23,5	25	13,4	67	32,7	p=0,000
Hayır	29	7,4	13	7,0	16	7,8	df=2

*Yanıtlayanlar

Tablo 3. Öğrencilerin cinsel deneyimleri ile cinsel sağlık dersi alma durumlarına göre dağılımı

Sorular	Cinsel sağlık dersi alan(n=187)		Cinsel sağlık dersi almayan(n=205)		Test
	Sayı	%	Sayı	%	
Evlilik öncesi cinsel deneyim yaşadınız mı?					$X^2=3,866$
Evet	80	20,4	46	24,6	$p=0,060$
Hayır	312	79,6	141	75,4	$df=1$
İlk cinsel deneyiminizi kaç yaşında yaşadınız? (n=80)*					$X^2=2,463$
15 yaş ve altı	5	6,2	4	8,7	$p=0,292$
16-19 yaş	54	67,5	28	60,9	$df=2$
20 ve üzeri yaş	21	26,3	14	30,4	
İlk cinsel deneyiminizde doğum kontrol yöntemi kullandınız mı? (n=80)*					$X^2=0,093$
Evet	55	68,7	31	67,4	$p=0,811$
Hayır	25	31,3	15	32,6	$df=1$
İlk cinsel deneyiminizde hangi doğum kontrol yöntemini kullandınız? (n=55)*					$X^2=1,127$
Kondom	48	87,3	26	83,9	$p=0,569$
Geri çekme	6	10,9	4	12,9	$df=2$
Rahim içi araç	1	1,8	1	3,2	
İlk cinsel deneyiminizde hangi amaçla doğum kontrol yöntemi kullandınız?(n=55)*					$X^2=4,221$
Gebelik oluşmaması için	29	52,7	17	54,8	$p=0,121$
CYBH korunmak için	4	7,3	4	12,9	$df=2$
Her ikisi de	22	40,0	10	32,3	
Evlilik öncesi cinsel deneyim olmalı mı?					$X^2=11,25$
Olabilir	99	25,2	56	29,9	$p=0,010$
Erkekler için olabilir	18	4,6	9	4,9	$df=3$
Sınırlı olmalı	94	24,0	52	27,8	
Asla olmamalı	181	46,2	70	37,4	
İlk cinsel ilişki ne zaman olmalı?					$X^2=12,58$
Evlendikten sonra	236	60,2	98	52,4	$p=0,006$
Kendini hazır hissettiğinde	90	23,0	56	29,9	$df=3$
Özel biri olduğunda	48	12,2	26	13,9	
Emin değilim	18	4,6	7	3,8	
Bakir/bakire olmayan biriyle evlenir misiniz?					$X^2=2,493$
Evet	157	40,1	82	43,8	$p=0,287$
Hayır	137	34,9	59	31,6	$df=2$
Emin değilim	98	25,0	46	24,6	

*Yanıtlayanlar

Öğrencilerin %20,4'ü evlilik öncesi cinsel deneyim yaşadığını, %67,5'i cinsel deneyimini 16-19 yaşlarında yaşadığını belirtmiştir. Evlilik öncesi cinsel deneyim yaşayan öğrencilerin %68,7'si ilk cinsel ilişkilerinde doğum kontrol yöntemi kullanmış olup, %87,5'i kondom, %10,9'u geri çekme yöntemini kullanmıştır. İlk cinsel deneyimlerinde doğum kontrol yöntemi kullanan öğrencilerin %52,7'si gebe kalmamak, %7,3'ü CYBH'dan korunmak için yöntem kullandığını ifade etmiştir. Öğrencilerin %46,2'si evlilik öncesi cinsel deneyimin asla yaşanmaması gerektiğini belirtmiş olup, bu oran cinsel sağlık dersi alanlarda %37,4, cinsel sağlık dersi almayanlarda %54,1'dir. İki grup arasında istatistiksel olarak

anlamli fark saptanmıştır ($p=0,010$). Öğrencilerin %23,0'ü, cinsel sağlık dersi alanların %29,9'u, cinsel sağlık dersi almayanların %16,6'sı ilk cinsel ilişkinin kendini hazır hissettiğinde yaşanması gerektiğini ifade etmiş olup, aralarındaki fark istatistiksel olarak anlamli bulunmuştur ($p=0,006$). Araştırmaya katılan öğrencilerin %34,9'u bakir/bakire olmayan biriyle evlenmeyeceğini ifade etmiştir (Tablo 3).

Tablo 4. Öğrencilerin cinsiyetine göre cinsel sağlık özelliklerinin dağılımı

Özellikler	Kadın cinsiyetine sahip öğrenciler (n=272)		Erkek cinsiyetine sahip öğrenciler (n=120)		Test
	Sayı	%	Sayı	%	
Cinsel bilgi düzeyiniz sizce yeterli mi?					
Yeterli	118	43,4	88	73,3	$X^2=30,068$ p=0,000 df=2
Kararsızım	110	40,4	24	20,0	
Yetersiz	44	16,2	8	6,7	
Anneniz ile cinsellik hakkında konuşur musunuz?					
Asla konuşmuyorum	67	24,6	81	67,5	$X^2=65,775$ p=0,000 df=3
Bazen konuşuyorum	162	59,6	33	27,5	
Sıklıkla konuşuyorum	28	10,3	3	2,5	
Her zaman konuşuyorum	15	5,5	3	2,5	
Babanız ile cinsellik hakkında konuşur musunuz?					
Asla konuşmuyorum	241	88,6	78	65,0	$X^2=34,336$ p=0,000 df=3
Bazen konuşuyorum	27	9,9	29	24,2	
Sıklıkla konuşuyorum	2	0,7	6	5,0	
Her zaman konuşuyorum	2	0,7	7	5,8	
Sizce evlilik öncesi cinsel deneyim olmalı mıdır?					
Olabilir	56	20,6	43	35,8	$X^2=21,363$ p=0,000 df=3
Erkekler için olabilir	7	2,6	11	9,2	
Sınırlı olmalı	70	25,7	24	20,0	
Asla olmamalı	139	51,1	42	35,0	
Sizce ilk cinsel ilişki ne zaman yaşanmalıdır?					
Evlendikten sonra	181	66,5	55	45,8	$X^2=15,482$ p=0,001 df=3
Kendini hazır hissettiğinde	54	19,9	36	30,0	
Özel biri olduğunda	26	9,6	22	18,3	
Emin değilim	11	4,0	7	5,8	
Evlilik öncesi cinsel deneyim yaşadınız mı?					
Evet	27	9,9	53	44,2	$X^2=60,099$ p=0,001 df=1
Hayır	245	90,1	67	55,8	
İlk cinsel deneyiminizi ne zaman yaşadınız?					
Cinsel deneyimi olmayan	245	90,1	67	55,8	$X^2=64,812$ p=0,000 df=3
15 yaş ve altı deneyim yaşayan	0	0,0	5	4,2	
16-19 yaş arası deneyim yaşayan	17	6,3	37	30,8	
20 ve üzeri yaş deneyim yaşayan	10	3,7	11	9,2	
Bakir/bakire olmayan biriyle evlenir misiniz?					
Evet	128	47,1	29	24,2	$X^2=26,330$ p=0,000 df=2
Hayır	74	27,2	63	52,5	
Emin değilim	70	25,7	28	23,3	

Öğrencilerin cinsiyete dayalı cinsel sağlık özellikleri Tablo 4'te sunulmuştur. Kız öğrencilerin %43,3'ü, erkek öğrencilerin %73,3'ü cinsel sağlık bilgi düzeylerinin yeterli olduğunu ifade etmiş ve iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur ($p=0,000$). Anneleri ile cinselliği asla konuşmayan kız öğrencilerin oranı %24,6 iken, erkek öğrencilerin oranı %67,5'dir ($p=0,000$). Babaları ile cinselliği asla konuşmayan kız öğrencilerin oranı %88,6, erkek öğrencilerin oranı %65,0 olup, iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmaktadır ($p=0,000$). Kız öğrencilerin %51,1'i, erkek öğrencilerin %35,0'i evlilik öncesi asla cinsel deneyim yaşanmaması gerektiğini ifade etmiş ve gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark saptanmıştır ($p=0,000$). Kız öğrencilerin %19,9'u, erkek öğrencilerin %30,0'u ilk cinsel deneyimin kendini hazır hissettiğinde yaşanması gerektiğini belirtmiş, iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur ($p=0,001$). Erkek öğrencilerin (%44,2) kız öğrencilerden (%9,9) daha fazla cinsel deneyimi bulunmaktadır ($p=0,001$). 15 yaş altında hiçbir kız öğrenci cinsel deneyim yaşamamışken, beş erkek öğrencinin deneyimlediği belirlenmiş olup, arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bir fark saptanmıştır ($p=0,000$). Kız öğrencilerin %27,2'si bakir olmayan bir erkek ile, erkek öğrencilerin %52,5'i bakire olmayan bir kadın ile evlenmeyeceğini belirtmiş, iki grup arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur ($p=0,000$) (Tablo 4).

TARTIŞMA

Bu çalışmada cinsel sağlık eğitimi alan ve almayan hemşirelik öğrencilerinin cinsel sağlık eğitimi hakkındaki düşüncelerinin değerlendirilmiştir. Araştırmaya katılan öğrencilerin %69,4'ü kadın, %47,4'ü 18-20 yaş aralığında, %97,2'si bekar, %42,1'i yurttan kalmakta, %81,4'ü çekirdek aile yapısına sahip ve %68,3'ü orta gelirli olduğu belirlenmiştir. Öğrencilerin yarısının (%50,0) annesi, %35,5'inin babası ilköğretim mezunudur. Üniversite öğrencilerinin cinsellik ve cinsel sağlıkla ilişkili bilgi düzeylerini değerlendirmeyi sağlayacak bir ölçme aracı geliştirmek amacıyla ebelik öğrencileri ile yapılan bir çalışmada öğrencilerin yaş ortalaması 20,5 olup, %53,6'sının merkezde yaşadığı, annelerinin %81,1'i ilköğretim mezunu olduğu ve %86,2'sinin aile statüsünü orta düzey olarak tanımladığı belirlenmiştir (Evcili, Cesur, Altun, Güçtaş, & Sümer, 2013). Aydın'da hemşirelik öğrencilerinin cinsel mitlere inanma durumuna "Cinsel Sağlık Bilgisi" dersinin etkisini belirlemek amacıyla yapılan başka bir çalışmada öğrencilerin yaş ortalaması 18,9 (min: 18, max: 24), %72,9'u ($n=86$) kız ve %27,1'i ($n=32$) erkek ve öğrencilerin yaklaşık yarısı anne ve babası ilköğretim mezunu olarak saptanmıştır (Özsoy & Bulut, 2017). Hemşirelik öğrencilerinin cinsel yolla bulaşan hastalıklar hakkındaki bilgilerinin incelenmesi amacıyla Güneydoğu Anadolu

Bölgesi'nde yapılan bir çalışmada öğrencilerin yaş ortalaması 21,0 (min: 17, max: 29), %62,1'i erkek, %65,8'i 20-22 yaş arasında, %95,7'si bekar, %52,8'inin annesi ve %46,5'inin babası ilköğretim mezunudur (Karasu vd., 2017).

Bu çalışmada öğrencilerin %57,9'unun daha önce cinsellik hakkında bilgi aldığı ve bu bilgiyi en çok arkadaş (%42,7) ve basın/internet (%53,7) aracılığı ile edindiği, kız öğrencilerin %24,6'sı anneleriyle, erkek öğrencilerin %65,0'i babaları ile asla cinsellik hakkında konuşmadıklarını bulunmuştur. Bununla birlikte cinsel sağlık dersi alanların (%60,4), almayanlara göre (%45,4) cinsel bilgi düzeylerini daha fazla yeterli bulduğu belirlenmiş olup, öğrencilerin %69,1'i cinsel sağlık dersinin zorunlu ders olması gerektiğini belirtmiştir. Erenoğlu ve Bayraktar'ın (2017) hemşirelik öğrencilerinin cinsel tutumları ve etkileyen faktörlerini belirlemek amacıyla yaptığı bir çalışmada öğrencilerin %66,6'sı cinsel sağlık eğitimi almış olup, bu eğitimi %30,1 oranında sağlık personelinin aldıklarını belirtmiştir (Erenoğlu & Bayraktar 2017). Sivas'ta yapılan bir çalışmada öğrencilerinin cinsellikle ilgili ilk bilgilerini aldıkları kaynaklar kitap/gazete/dergi (%66,3), arkadaş (%60,8) ve öğretmen (%38,7) olarak sıralanmıştır. Öğrencilerin yalnızca %6,1'inin cinsellikle ilgili konulardaki bilgilerini çok yeterli buldukları belirlenmiştir (Evcili vd., 2013). Karasu ve arkadaşlarının (2017) yaptığı çalışmada öğrencilerin %82,1'inin cinsel konuları ailesiyle paylaşmadığı, %80,1'inin daha önce CYBH hakkında bilgi aldığı, CYBH hakkında ki bilgilerini %73,1'inin kitaplardan, %71,8'inin okul, %48,8'inin internet, %31,2'sinin arkadaş, %26,6'sının sağlık çalışanından, %23,9'unun televizyondan, %9,3'ünün gazete, %7,3'ünün dergi, %6,3'ünün aileden aldığı bulunmuştur (Karasu vd., 2017). Çanakkale'de üniversite öğrencileri ile yapılan bir çalışmada öğrencilerin yalnızca %13,8'i aileleri ile cinsellik konuşabildiğini belirtmiştir (Kaya vd., 2007). Üniversite öğrencileri ile yapılan diğer çalışmalarda öğrencilerin %56,0 (Set vd., 2006) ve %81,0'inin (Akın & Özvarış, 2004) annesi ile cinsel ve üreme sağlığı konularında hiç konuşmadıkları belirlenmiştir. Amerika'da 711 öğrenci ile yapılan çalışmada öğrencilerin %47,5'inin ailesi ile cinsellik hakkında konuşmadığı; %32,6'sının akranlarından ve %14,1'inin okuldan cinsellik hakkında bilgi aldığı saptanmıştır (Vivancos, Abubakar, Howard & Hunter, 2013). Finlandiya, Danimarka, Fransa, Amerika gibi dünyanın birçok ülkesinde, resmi olarak cinsel sağlık eğitim programları yürütülmektedir (Yücesan & Alkaya 2017). Hastalık kontrol ve önleme merkezi (Centers for Disease Control and Prevention), Amerika'da cinsel sağlık eğitimi için ilköğretimde 7 saat, orta öğretimde 16 saat ve yükseköğretimde yaklaşık 20 saatlik süre ayrıldığı belirtilmektedir (Centers for Disease Control and Prevention, 2014). Bunun yanı sıra ülkemizde ise bazı özel kurumlar ve Milli

Eğitim Bakanlığı (MEB)'nin iş birliği ile yürüttüğü projeler dışında ulusal eğitim müfredatında cinsel sağlık ile ilgili herhangi bir ders ya da uygulama bulunmamaktadır (Yücesan & Alkaya 2017). Bu bağlamda yapılan araştırma bulguları incelendiğinde, öğrencilerin cinsel sağlık hakkında bilgi edinme kaynakları arasında en fazla olarak sırasıyla okul, internet ve arkadaşlar yer aldığı görülmekte ki bu da akranlardan ve internetten edilen bilgilerin ne ölçüde doğru ve güvenilir bir kaynak olduğu sorunu karşımıza çıkarmaktadır (Süt vd., 2015; Erenoğlu & Bayraktar, 2017). Etiyopya'da 2017 yılında yapılan bir çalışmada özellikle cinselliğin tabu olduğu ülkelerde adölesanlara okullarda cinsel sağlık eğitiminin CYBH karşı koruyucu olacağını ve bu nedenle mutlaka gençlere cinsel sağlık eğitiminin verilmesi gerektiğini vurgulamıştır (Taffa vd., 2017). Yapılan bir meta-analiz çalışmasında (2016) dünyada bir milyondan fazla insanın CYBH'dan enfekte olduğu, özellikle okullarda adölesanlara verilen cinsel sağlık eğitiminin kondom kullanımını artırdığı, gençlerin CYBH'a karşı daha az riskli davranış gösterdiği belirtilmiştir. Sahra altı Afrika ülkeleri gibi gelişmemiş ülkelerde dahi cinsel sağlık eğitiminin CYBH'a karşı olumlu etkisi kanıtlanmış olup, cinsel sağlık eğitiminin okullarda mutlaka verilmesi gereken bir eğitim olduğu ifade edilmiştir (Sani, Abraham, Denford & Ball, 2016). Özellikle gençlerin bilinçli cinsel seçimler yapabilmesi, erken yaş ve istenmeyen gebeliklerin önlenmesi ve cinsel yolla bulaşan hastalıklardan korunabilmesi için cinsel sağlık eğitimi yaşa uygun olarak yaşam boyu verilmelidir. Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü'nün (UNESCO), yayınladığı "Uluslararası Cinsel Eğitimi Rehberi"nde kapsamlı bir cinsel eğitimin müfredatlarda yer almasının önemine dikkat çekerek, bu konuda en büyük sorumluluğun okul ve iyi eğitimli öğretmenlere düştüğünü belirtmiştir. Bu eğitim yaş ve gelişime uygun, kademeli, bilimsel açıdan doğru, kapsamlı, insan hakları odaklı, toplumsal cinsiyet eşitliğini gözetken ve kalıcı bir etki yaratan yapıda verilmesi gerektiğinin önemini vurgulamıştır (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü, 2018).

Bu çalışmada öğrencilerin yaklaşık dörtte biri (%20,4) evlilik öncesi cinselliği deneyimlemiş ve bunların çoğu (%68,7) kontraseptif yöntem kullanmıştır. Gençler arasında evlilik öncesi cinsel deneyim dünyanın pek çok yerinde giderek yaygınlaşmakta olup, çalışma ile benzer şekilde hemşirelik öğrencilerinde yapılan çalışmalarda öğrencilerin %16,9'unun (Erenoğlu & Bayraktar 2017) ve %21,3'ünün (Süt vd., 2015) evlilik öncesi cinsel deneyim yaşadığı saptanmıştır. Ankara'da üniversite öğrencileri (n=105) ile yapılan bir çalışmada öğrencilerin %42,3'ü evlilik öncesi ilk cinsel deneyimlerini yaşamış ve ilişkilerinde kontraseptif (%42,8) bir yöntemle korunmuştur (Pınar, Doğan, Öktem, Algier & Öksüz,

2009). Cumhuriyet Üniversitesi ebelik bölümü öğrencileri ile yapılan çalışmada (n=181) öğrencilerin %5,6'sının cinsel deneyim yaşadığı, öğrencilerin %85,1'inin evlilik öncesi cinsel deneyim yaşanmasını doğru bulmadığı, %57,5'inin evlilik öncesi cinsel deneyimi normal karşılamadığı ve %82,9'unun bekârete önem verdiği belirlenmiştir. Bununla birlikte öğrencilerin %81,2'si kadınların, %66,9'u erkeklerin ilk cinsel deneyimlerini evlilik öncesi yaşamalarını uygun bulmamakta, %74'ü evleneceği kişinin bakir olmasına önemli olduğunu ifade etmiştir (Evcili vd., 2013). Isparta'da üniversite öğrencileri ile yapılan bir çalışmada gençlerin %21,9'unun evlilik öncesi cinsel deneyim yaşamayı normal bir durum olarak görmediği belirlenmiştir (Pınar vd., 2009). Etiyopya'da 10-24 yaş arası öğrencilerde yapılan bir çalışmada öğrencilerin %31,5'i cinselliği deneyimlemiş ve %65,7'si cinsel deneyimlerinde kontraseptif bir yöntem kullanmıştır (Taffa vd., 2017).

Bekârete verilen önemin cinsiyete göre dağılımı incelendiğinde; kızların %27,2'si bakir olmayan bir erkek ile evlenmeyi istememekte olup, erkeklerin %52,5'i bakire olmayan biri ile evlenmeyeceğini belirtmiştir. Bekârete verilen önemin erkeklerde kızlara göre fazla olması toplumumuzun kültürel yapısıyla paralellik göstermektedir. Ülkemizde farklı üniversitelerde yapılan çalışmalarda da erkek öğrencilerin hemen hemen yarısının evleneceği kızda bakireliği arayacakları belirtilmiştir (Kaya vd., 2007; Akın & Özvarış, 2005).

SONUÇ

Araştırmaya katılan öğrencilerin yaklaşık yarısı (%47,7, n=187) cinsel sağlık dersi almış ve %57,9'u cinsellik hakkında bilgi sahibi olduğunu belirtmiştir. Cinsel sağlık dersi almayan öğrencilerin %60,9'u cinsellik hakkında bilgiyi arkadaşlarından almıştır. Öğrencilerin sadece yarısı (%52,5) cinsel bilgi düzeylerini yeterli bulmaktadır. Cinsel sağlık dersi alanların büyük çoğunluğu (%79,6) dersin zorunlu ders olması gerektiğini ifade etmiştir.

Üniversite öğrencileri, üreme sağlığı ve cinsel sağlık açısından toplumun riskli grubu olup, gençlerin cinsel sağlık bilgilerinin artırılmasına yönelik eğitimlerin ve hizmetlerin yaygınlaştırılması son derece önemlidir. Öğrencilerin bu hizmetlere katılımlarının artırılması için, farklı yaş gruplarının gereksinimlerine uygun müfredat programının oluşturulması, poster, afiş, akran eğitimi ve interaktif eğitim yöntemleri gibi öğrenci katılımını arttırabilecek gibi farklı eğitim tekniklerinin kullanılması ve öğrencilerin bu konudaki düşüncelerinin alınması önerilmektedir. Ülkemizde hala tabu olan cinsellik konusunda cinsel mitleri yıkmak için tüm üniversite öğrencilerine yönelik cinsel sağlık eğitimi ile ilgili randomize kontrollü çalışmalar yapılabilir.

KAYNAKLAR

- Akın A, Özvarış ŞB. 'Adolesanların/gençlerin cinsel ve üreme sağlığını etkileyen faktörler' projesi (özet rapor). HÜTF Halk Sağlığı Anabilim Dalı, 2004.
- Çuhadaroğlu A. The effects of sex education on psychological counselling students in Turkey. *Sex Education*, 2017; 17(2): 209-219.
- Erenoğlu R, Bayraktar E. Hemşirelik öğrencilerinin cinsel tutumları ve etkileyen faktörler. *Journal of Human Sciences*, 2017; 14(2): 1745-1756.
- Evcili F, Cesur B, Altun A, Güçtaş Z, Sümer H. Evlilik öncesi cinsel deneyim: Ebelik bölümü öğrencilerinin görüş ve tutumları. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 2013; 2(4). <http://www.cised.org.tr/sayfa145.html> (Erişim tarihi: 12.09.2018)
- International technical guidance on sexuality education (UNESCO 2018). Son erişim tarihi: 23.09.2018 <http://unesdoc.unesco.org/images/0026/002607/260770e.pdf>
- Karasu F, Göllüce A, Güvenç E, Dadük S, Tuncel T. Hemşirelik öğrencilerinin cinsel yolla bulaşan hastalıklar hakkındaki bilgilerinin incelenmesi. İnönü Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksek Okulu Dergisi, 2017; 5(1): 1-15.
- Kaya F, Serin Ö, Genç A. Eğitim fakültesi birinci sınıf öğrencilerinin cinsel yaşamlarına ilişkin yaklaşımlarının belirlenmesi. *TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni*, 2007; 6(6): 441-448.
- Özsoy S, Bulut S. Cinsel sağlık bilgisi dersinin hemşirelik öğrencilerinin cinsel mitleri üzerine etkisi. *Kadın Sağlığı Hemşireliği Dergisi*, 2017; 3(2): 54-67.
- Pınar G, Doğan N, Öktem Ş, Algier L, Öksüz E. Özel bir üniversitede okuyan öğrencilerin cinsel sağlıkla ilgili bilgi tutum ve davranışları. *Tıp Araştırmaları Dergisi*, 2017; 7(2): 105-113.
- Pound P, Langford R, Campbell R. What do young people think about their school-based sex and relationship education? A qualitative synthesis of young people's views and experiences. *BMJ open*, 2016; 6(9): e011329.
- Sani AS, Abraham C, Denford S, Ball S. School-based sexual health education interventions to prevent STI/HIV in sub-Saharan Africa: a systematic review and meta-analysis. *BMC Public Health*, 2016; 16 (1): 1069.
- Set T, Dağdeviren N, Aktürk Z. Ergenlerde cinsellik. *Genel Tıp Dergisi*. 2006; 16(3): 138- 40. *Sexual Health & Disease Prevention | CDC*. <https://www.cdc.gov/nchhstp/sexual-health-topics.htm> (Erişim tarihi: 27.09.2018)
- Süt KH, Aşçı Ö, Gökdemir F. Hemşirelik bölümü yaz okulu öğrencilerinin cinsel tutumları ve etki eden faktörler. *TAF Preventive Medicine Bulletin*, 2015; 14(4): 315-323.
- Taffa N, Haimanot R, Desalegn S, Tesfaye A, Mohammed K. Do parents and young people communicate on sexual matters. *The Ethiopian Journal of Health Development (EJHD)*, 2017; 13(3).
- Türkiye gençlerde cinsel sağlık ve üreme sağlığı araştırması, 2007. <http://www.nd.org.tr/images/other> (Erişim tarihi: 23.09.2018)
- Vivancos R, Abubakar I, Howard PP, Hunter PR. School-based sex education is associated with reduced risky sexual behaviour and sexually transmitted infections in young adults. *Public Health*, 2013; 127: 53-57.
- Vural PI, Bakır N, Oskay Ü. Meslek Yüksekokulu öğrencilerinin cinsel yolla bulaşan enfeksiyonlar konusundaki bilgi düzeyleri. *Kadın Sağlığı Hemşireliği Dergisi*, 2015; 2 (2): 58-70.
- World Health Organization, Sexually transmitted infections (STIs)(WHO) (2005). <http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs110/en/> (Erişim tarihi: 28.07.2018)

Yücesan A, Ayaz S. Okullarda göz ardı edilen bir konu: cinsel sağlık eğitimi. Med J SDU/SDÜ Tıp Fakültesi Dergisi, 2018; 25(2): 200-209.

Zeren F, Gürsoy E. Neden cinsel sağlık eğitimi? Düzce Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi, 2018; 8(1): 29-33.